

**Провідник Карпатського крайового проводу ОУН –
Василь Сидор-«Шелест»**

Ільницький Василь

Ільницький Василь. Провідник Карпатського крайового проводу ОУН – Василь Сидор-«Шелест». У статті на основі невідомих і маловідомих документів висвітлюються основні етапи життєвого шляху Василя Сидора. Важливе місце відводиться висвітленню його підпільної діяльності. Особлива увага акцентується на діяльності «Шелеста» на посаді провідника Карпатського крайового проводу ОУН. Окремо автор зупиняється на обставинах загибелі Василя Сидора.

Ключові слова: Василь Сидор, ОУН, УПА, Карпатський край, округа, репресивно-каральні органи.

Ільницький Василь. Провідник Карпатського крайового проводу ОУН - Василь Сидор-«Шелест». В статті на основі неізнаних і малоізнаних документів освітаються основні етапи життєвого шляху Василя Сидора. Важливе місце відводиться освітленню його підпільної діяльності. Особливу увагу акцентується на діяльності «Шелеста» на посаді керівника Карпатського крайового проводу ОУН. Відокремлено автор зупиняється на обставинах загибелі Василя Сидора.

Ключевые слова: Василий Сидор, ОУН, УПА, Карпатский край, окрестности, репрессивно-карательные органы.

Ilytskyi Vasyl. Explore the Carpathian regional OUN – Vasyl' Sydor-«Shelest». On the basis of unknown or little-known document highlights the main stages of Vasyl Sydor. Important is highlighting its clandestine activities. Particular emphasis is placed on activities «Shelest» as leader of the Carpathian regional OUN. Separately, the author dwells on the circumstances of the death of Vasyl Sydor.

Key words: Vasily Sidor, OUN, UPA, highlands, county, repressive and punitive organs.

Дослідження підпільної діяльності ключових постатей національно-визвольного руху 1940–1950-х рр. на сьогодні має важливе не лише наукове, але й суспільно-політичне значення. Водночас персоніфікація історія допомагає повернути цілу плеяду незаслужено забутих імен. До таких визначних діячів належить Василь Сидор. Вивчення цієї постаті допомагає краще зрозуміти характер і суть процесів, які відбувалися в ОУН та УПА, а

також його роль та місце у національно-визвольному русі українського народу.

Одним із перших біографічні дані про перебування В. Сидора в ОУН і УПА, на основі широкої джерельної бази, у своїх працях подає Петро Содоль [25; 26]. Про залучення В. Сидором до підпільної діяльності С. Фрасуляка пише історик Руслан Забілий [17]. У контексті дослідження ролі жінки у національно-визвольному Леся Онишко пише про дружину Василя Сидора – Надію Романів [23]. Перебування «Шелеста» на чолі Карпатського крайового проводу ОУН висвітлює дослідник Ігор Марчук [21]. Позитивним є, що автор акцентує свою увагу на періоді перебування В. Сидора на посаді провідника крайового проводу. Дослідник також пише про призначення В. Сидора у травні 1943 р. шефом крайового військового штабу Волині [20]. Окремі згадки про перебування «Шелеста» на Волині містить праця Олександра Вовка [1]. Окрему працю присвячену життєвому і бойовому шляху В. Сидора присвятив Б. Мак [19]. Потреба вивчення підпільної діяльності даної особистості зумовлена відсутністю спеціальних наукових студій, у яких повноцінно висвітлюється постать Василя Сидора, а також виявленням маловідомих архівних джерел, які дають можливість повніше висвітлити обставини його загибелі.

Народився Василь Дмитрович Сидор 24 лютого 1910 р. у селі Спасів Сокальського району Львівської області. Незважаючи на скрутні часи, батьки дали йому добру освіту. У 1931 р. він закінчив Перемиську гімназію. Після цього навчався на юридичному факультеті Львівського університету [8, арк. 147]. До речі під час навчання В. Сидор познайомився і зійшовся із кількома майбутніми чільними діячами ОУН. Наприклад, подружився із Степаном Фрасуляком, якого в подальшому залучив до підпільної роботи [17, с. 192]. Військовий досвід В. Сидор отримав у школі підхорунжих польської армії. Протягом досить тривалого перебування на різних щаблях підпільної адміністрації В. Сидор послуговувався псевдонімами «Верховинець», «Вишитий», «Зов», «Конрад», «Кравс», «Крегул», «Лісовик», «Ростислав Ви-

шитий», «Чорноморець», «Шелест», «75», «718», «778», «808» [13, арк. 364, 421].

У міжвоєнний період Василь Сидор був активним членом Пласту у місті Сокаль та членом Організації вищих клас українських гімназій (ОВКУГ). У цей же час він проводить активну роботу у товаристві «Просвіта». Одразу ж після створення Організації українських націоналістів В. Сидор вступив до її лав. Маючи добрий талант організатора та вишкільника В. Сидор до 1934 р. працює членом Сокальського повітового проводу ОУН. Активна націоналістична діяльність не змогла пройти повз увагу польських спецслужб і у лютому 1935 р. його засудили до 4 років ув'язнення. Вийти з ув'язнення вдалося у вересні 1936 р.

Репресії польської адміністрації не змусили В. Сидора відмовитися від поглядів і зректися ідеї боротьби за відновлення Української держави. У 1936 р. виконує функції бойового референта Сокальського повітового проводу ОУН. Здобутий досвід він продовжує розвивати працюючи у 1937 р. членом Сокальського окружного проводу ОУН. У той же час «Шелест» протягом 1936–1937 рр. працював військовим референтом Крайової езекутиви ОУН Північно-західних українських земель. Саме з його ініціативи у 1937 році формується один з перших повстанських відділ «Вовки», які здійснювали рейди теренами Волині. Поряд із підпільною діяльністю В. Сидор у 1937 р. керує діяльністю районної молочної у селі Перв'ятичах біля Сокаля. Проте у подальшому розгортання військового будівництва В. Сидору перешкодив арешт [24, с. 34-44]. За активну націоналістичну діяльність 5 серпня 1937 р. його заарештувала польська поліція. В казематах Львівської тюрми йому довелося сидіти до вересня 1939 р.

Після приходу радянської адміністрації Василь Сидор змушений був емігрувати у місто Краків (Польща), де до літа 1940 р. працював у німецькому «уряді праці». Паралельно викладав на старшинських курсах, які проводив Провід ОУН. Зокрема, у 1940–1941 рр. читав лекції із підготовки військових спеціалістів для підпільників [8, арк. 147; 2, арк. 36; 22, 810].

Влітку 1940 р. направлений Проводом у західні області УРСР, де до осені того ж року був військовим референтом крайового проводу ОУН. Після цього повернувся до м. Краків і там, до травня 1941 р. був комендантом курсів із підготовки військових спеціалістів і керівного складу ОУН для роботи на території радянської України [16, арк. 2, 311].

Користуючись великим авторитетом у підпіллі В. Сидор приймав активну участь в роботі Другого Великого збору ОУН у Кракові (31.03–3.04.1941) [8, арк. 147], на якому доопрацьовувалися політична, розроблялася соціальна та економічна програми, визначалася політика і тактика ОУН у зв'язку із зміною міжнародної ситуації, тобто поглиблювалися завдання національної революції. Перед початком радянсько-німецької війни «Шелест» був зачислений командиром 2 сотні в батальйоні «Нахтігаль» (1941). У грудні 1941 – його переводять у 201 батальйон «Шуцманшафт» в якому служить до грудня 1942 р. У цей час отримує звання поручника [8, арк. 148; 2, арк. 36]. На початку 1943 р. за активну націоналістичну діяльність В. Сидора заарештовують німці.

Після звільнення В. Сидора у лютому 1943 року Роман Шухевич призначає його керівником військового осередку при Проводі ОУН. У 1943 р. ситуація на Українських землях сильно загострилася, особливо на території Волині (жорсткий німецький окупаційний режим, радянські партизани, Армія крайова). У цей час нагальною потребою стає створення національної армії. Виконання цих завдань вимагало в першу чергу кваліфікованих, досвідчених військовиків здатних зорганізувати, об'єднати і вишколити розрізнені боївки. Саме тому у травні 1943 р. Провід ОУН призначив «Шелеста» шефом Крайового військового штабу на Волині [20, с. 177]. Перебуваючи на цій посаді В. Сидор отримує військове звання майора УПА (8.07.1943). Водночас, за посадою, був членом Головного військового штабу УПА (1943–04.1949). Взагалі роль і значення Василя Сидора у національно-визвольному русі надзвичайно велика. Оскільки він був одним із організаторів, творців і керівників Української повстанської армії. Потрібно

також відзначити важливу працю «Хронологія Української Повстанчої Армії. Ч. 1 (10.1942–12.1943)», яку він написав під псевдонімом «к-р Р. Вишитий».

У січні 1944 р. «Шелеста» призначають заступником крайового провідника ОУН на ЗУЗ Романа Кравчука-«Петра» і водночас військовим референтом цього ж проводу, тобто командиром найчисельнішого та найактивнішого відтинку групи УПА-Захід. Потрібно сказати, що цю групу він очолював аж до смерті. Працюючи на цьому найважливішому відтинку В. Сидора призначають заступником Головного командира УПА. 15 лютого 1946 р. його підвищують до звання полковника УПА [18, с. 273]. За визначні досягнення у бойовій діяльності він був нагороджений Срібним Хрестом бойової заслуги 1 кл. (1945) [14, арк. 37; 8, арк. 146-153, 154; 4, арк. 170; 3, арк. 225зв.; 28, арк. 26-32; 22, с. 810; 27, с. 671].

Зимою 1944–1945 відділи УПА понесли значні втрати. Однак ще більших втрат повстанці зазнали після «великої блокади». Для того, що зберегти вцілілі кадри керівництво прийняло рішення розбити сили на дрібні підрозділи і вести боротьбу невеликими групами [16, арк. 52]. Враховуючи те, що відділи УПА підпорядковуватися тереновим провідникам, функції Василя Сидора як керівника і координатора великих з'єднань зникають і він переходить на теренову роботу. У першій половині літа 1947 р. Василь Сидор-«Шелест» став провідником одного із найбільших і найпотужніших підпільних об'єднань – Карпатського крайового проводу ОУН. Водночас за цією посадою він входив до складу Проводу ОУН та був обраний головним суддею організації [8, арк. 131, 269; 9, арк. 217; 4, арк. 170; 3, арк. 225зв.; 16, арк. 232]. Колишній командир ВО «Говерля» та ВО «Маківка» Іван Белейович на слідстві зізнавав, що у липні 1947 р. «Шелест» повідомив йому про своє призначення провідником Карпатського крайового проводу ОУН [15, арк. 127]. Цікаві думки про це призначення наводить окружний провідник ОУН Рогатинщини Зиновій Благий, відповідаючи на припущення чекістів, що керівником крайового проводу став Василь Сидор. Він

повідомив, що оскільки у даний час відділи УПА були переважно розформовані, а «Шелест» якоїсь конкретної роботи не вів, тому Провід поставив його для керівництва і контролю за діяльністю Карпатського крайового проводу. На питання чекістів, чи можна припустити, що «Шелеста» призначили провідником Карпатського крайового проводу ОУН, З. Благий відповів, що таку можливість виключає, оскільки таке рішення означало різке пониження «Шелеста» і вдаряло по його авторитету. Провідником крайового проводу ОУН після смерті «Роберта» був призначений, очевидно, один із підпільників, який до цього перебував у складі крайового проводу ОУН чи округи, набагато слабший за «Шелеста», а останній надавав йому лише допомогу. Окрім цього, у своїх зізнаннях Зиновій Благий називав прикмети В. Сидора: «Середнього зросту, нормальної статури, на лиці худий, на щоках постійний рум'янець, брютет, колір волосся і очей – чорний, губи складені у формі бантика...» [8, арк. 264-266]. Дещо інший опис подає Василь Чижевський: «Шелест» вважається непоганим військовим командиром, сміливий. Грицай, однак, вважав його вискочкою і хвальком. Його прикмети: років 36-37, високого зросту, худорлявий, блондин, волосся злегка хвилясте, зачісує вверху, лице видовжене, риси обличчя дрібні, червонощокий» [2, арк. 38]. Документи спецорганів подавали дещо інший опис: «високого зросту, худорлявий, блондин, очі сині, лице видовжене, ніс тонкий, довгий, волосся зачісує назад, ноги тонкі» [13, арк. 364; 16, арк. 82].

Перебуваючи у підпіллі Василь Сидор одружився із Анною Романів-«Наталкою». Із приходом радянської влади вона разом із дитиною перейшла за кордон у Німеччину. Після смерті дитина і важких переживань втрати первістка А. Романів у 1945 р. повернулася до свого чоловіка. Оскільки хотіла хоч якось зменшити душевні страждання і бути поруч із ним та вести активну боротьбу (почала працювала архіваріусом крайового проводу) [12, арк. 13; 8, арк. 135].

Василь Сидор залишався провідником аж до загибелі у квітні 1949 р., що підтверджується як документами підпілля, так і документами радянських репресивних органів [6, арк. 398; 13, арк. 421; 8, арк. 131, 269; 2, арк. 36]. Радянські оперативно-розшукові документи досить багаті на детальні відомості про місця проживання і перебування В. Сидора. Зокрема, у червні-липні 1944 р. «Шелест» проживав у місті Львів по вул. Унія Люблінська, 11. На початку 1945 р. переховувався в м. Тісня Болахівського району, у травні в селі Луковиця Долішня, на початку червня 1945 р. у селі Труханів Сколівського району [16, арк. 3, 72, 74, 311-312].

Здійснюючи досить ретельний пошук «Шелеста» чекісти багато довідувалися із свідчень заарештованих. Зокрема, встановили, що криївка «Шелеста» розташовувалася у 12 км. від бункеру «Роберта», і про неї не знав навіть останній [16, арк. 76-77].

Реалізуючи свідчення Д. Ребрика і Й. Янішевського-«Ясного» у період з 25 жовтня по 15 листопада 1946 р. на території Болахівського району Станіславської області була проведена військово-чекістська операція із ліквідації В. Сидора-«Шелеста» і Я. Мельника-«Роберта». В ході якої були ліквідовані: крайовий провідник «Роберт», заступник референта СБ крайового проводу «Тирса», технічний референт СБ того ж проводу «Скала». Захоплені зв'язкові крайового проводу. В результаті цього вдалося встановити, що «Шелест» справді переховувався у районі гори Чорна-Сигла (Болахівського р-ну), проте йому вдалося врятуватися втечею [16, арк. 77]. До речі, про цей цікавий випадок розповідає заарештований Іван Долішній-«Богдан», «Бунтар», якому довелося розслідувати причини загибелі «Роберта». Зокрема, він зазначав, що 11 листопада 1946 р., коли чекісти віднайшли палатку «Шелеста», йому ледве вдалося врятуватися втечею. Після чого він переховувався у районного провідника «Черненка» [16, арк. 78]. Чекісти намагалися також використати І. Долішнього для пошуків «Шелеста». Як один із варіантів він запропонував налагодити зв'язок із «Шелестом» через колишнього референта УЧХ Болахівського району Олену

Павлишину-«Гуцулку», яка була нареченою І. Долішнього. «Гуцулка» підтримувала зв'язок із родичами І. Долішнього і таким чином можна було контактувати. В разі встановлення зв'язку вона виходила на контакт із Прокофійом Пастухом-«Зиновієм». Останній виконував роль зв'язкового та міг зв'язати із господарчим референтом надрайонного проводу ОУН Стефаном Тимківським-«Волинякою». Через якого можна було вийти на контакт до районного провідника «Черненка» і кущового «Султана» і вже через них вийти на «Шелеста». Як один із варіантів пошуку «Шелест» розглядали, що він весною міг прийти на Долинщину і тоді зв'язок налагоджувався через «Волиняку» [16, арк. 79-80].

На фінішну пряму (по агентурній справі «Верховинці») у розшуку В. Сидора чекісти вийшли 6 березня 1949 р. в с. Сваричів Рожнятівського району Івано-Франківської обл., коли під час проведення спецоперації по розшуку і ліквідації референта СБ Крайового проводу ОУН «Дениса» у вбитого був вилучений папірець розміром 10 квадратних сантиметрів, на якому від руки була нанесена карта місцевості із відзначеними хрестиками і крапками, а також із зазначеними цифрами місяця 8 і 18. Після ретельного вивчення і перевірки по карті було виокремлено місцевість – район неіснуючого тепер хутора Рузарня і річки Петрос. На основі цього документу та деяких агентурних матеріалів, які повідомляли про те, що підпільники впродовж літа – осені 1948 р. заготовляли і транспортували у цей район продукти, було вирішено провести операцію з ретельним обшуком місцевості по річці Петрос, район хут. Рузарня і потічку Яла. З 10 по 15 березня був складений план операції і створена оперативна група в складі оперативного керівника заст. начальника Перегінського РВ МДБ ст. лейтенанта Сенькіна, старшого оперуповноваженого РВ МДБ лейтенанта Чукіна, командира взводу 7 ср. 215 СП лейтенанта Литвиненка і 14 солдатів. 6 квітня 1949 р. агент «Крук» через спеціального зв'язкового доніс, що на зазначеному місці перебуває іноземна група. Отримавши ці дані, 10 квітня заступник начальника РВ МДБ Сенькін виїхав у район хутора Поблюте-Кузьменець з метою перевірки цих даних. 11

квітня 1949 р. Сенькін вийшов із оперативною групою в район хут. Рузярни і потоку Яла. Розшук продовжувався до 14 квітня. У цей день о 13.00 бійці групи, які конспіративно пересувалися по лісі, почули шум працюючої пилки, підійшовши ближче, побачили, як підпільники будували криївку із вікнами. Одразу ж відкрили вогонь, і розпочався бій, який тривав близько години. 16 квітня 1949 р. тіла вбитих підпільників доставили в УМДБ, піддали обробці і впізнанню. Серед вбитих були виявлені: провідник Карпатського крайового проводу Василь Сидор-«Шелест» та його дружина Надія Романів-«Наталка»-«Тирса» (архіваріус крайового проводу). Крім цього з ними загинуло два охоронці В. Сидора – «Бук» і «Куна»-«Богдан» [11, арк. 196-200; 8, арк. 146-153, 154, 269; 5, арк. 397-398; 7, арк. 298; 10, арк. 9, 48]. Було вилучено 5 автоматів, 4 гвинтівки, 7 пістолетів, 2 друкарські машинки, 2 радіоприймачі і до 60 кг оунівських документів крайового проводу ОУН [16, арк. 294-296; 11, арк. 199; 7, арк. 298, 301]. Після операції чекісти для того, що пересвідчитись у загибелі В. Сидора-«Шелеста» провели ідентифікацію та впізнання тіл. У впізнанні брали участь референт пропаганди Вигодського районного проводу ОУН «Скиталець» і Козкевич Богдан Михайлович [11, арк. 198-199].

Після загибелі Василя Сидора референт пропаганди Проводу ОУН П. Федун-«Полтава» власноручно склав на нього некролог у якому писав: «Як Шеф штабу УПА-«Північ», і особливо як Командир УПА-«Захід» полк. Сидор-Шелест поклав великі заслуги на полі організації УПА та на полі виховання кадрів повстанських командирів. Член ОУН, всі учасники підпілля, всі колишні бійці і командири УПА ніколи не забудуть полк. Сидора – Шелеста – свого любимого командира, революційного керівника та друга» [4, арк. 170; 3, арк. 225зв.].

Отже, Василь Сидор належав до когорти найвизначніших діячів українського визвольного руху 1940–1950-х років. Становлення його особистості проходило у важких умовах бездержавності, що не могло не відбитися на світогляді. Пройшовши шлях від рядового члена до командира

УПА-Захід і провідника цілого Карпатського краю він зумів себе проявити не лише здібним організатором-керівником, але й талановитим пропагандистом і публіцистом.

Життєвий і бойовий шлях Василя Сидора є прикладом відданої боротьби і самопожертви за Українську незалежну державу. Проте ще десятки і сотні провідних та рядових підпільників, командирів і стрільців УПА залишаються забутими і чекають на достойну згадку нащадків. Перспективним напрямком дослідження є з'ясування особливостей життєвої і бойової діяльності інших цільних діячів Карпатського крайового проводу ОУН.

Примітки

1. *Вовк О.* До питання про першого командира Української повстанської армії / *О. Вовк // Український визвольний рух / Центр досліджень визвольного руху, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Зошит 1. – Львів: «Мс», 2003. – С. 151-158.*
2. *Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБУ). – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 6. – 340 арк.*
3. *ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 20. – 276 арк.*
4. *ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 398. – Т. 13. – 458 арк.*
5. *ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 28 (1960). – Т. 5. – 491 арк.*
6. *ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 28 (1960). – Т. 6. – 528 арк.*
7. *ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 28 (1960). – Т. 10. – 528 арк.*
8. *ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 110 (1954). – Спр. 2. – Т. 5. – 405 арк.*
9. *ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 110 (1954). – Спр. 2. – Т. 7. – 315 арк.*
10. *ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 36 (1960). – Спр. 7. – 76 арк.*
11. *ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 59 (1953). – Спр. 6. – Т. 1. – 378 арк.*
12. *ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 62 (1953). – Спр. 4. – Т. 1. – 289 арк.*
13. *ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 93 (1954). – Спр. 1. – 516 арк.*
14. *ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 98 (1954). – Спр. 13. – Т. 1. – 171 арк.*
15. *ГДА СБУ. – Ф. 5. – Спр. 67448. – Т. 1. – 319 арк.*
16. *ГДА СБУ. – Ф. 65. – С. 7443. – 328 арк.*
17. *Забілий Р.* Полковник УПА Степан Фрасуляк-«Хмель» / *Р. Забілий // Український визвольний рух / Центр досліджень визвольного руху, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Збірник 5. – Львів: «Мс», 2005. – С. 192-202.*
18. *Літопис Української Повстанської Армії. Нова серія. – Т. 10: Життя і боротьба генерала «Тараса Чупринки» (1907–1950). Документи і матеріали [упоряд. Сергій Богунов, Віктор Даниленко, Анатолій Кентій, Сергій Кокін, Володимир Лозицький, Микола Посівнич]. – Київ; Торонто: [б.в.], 2007. – 832 с.*
19. *Мак Б. [Михальчук].* Василь Сидор і справа його життя / *Б. Мак. – Тернопіль: [б.в.], 1996.*
20. *Марчук І. Siemaszko W.* Ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na ludności polskiej Wołynia 1939–1945 / *І. Марчук / Władysław Siemaszko, Ewa Siemaszko. – Warszawa : «Von Borowiecky», 2000. – Т. 1-2. – Т. 1. – 1000 s.; Т.*

2. – 1001-1439. // Український визвольний рух. – Зошит 2. – Львів: Видавництво «Мс», 2003. – С. 170-179.
21. *Марчук І.* Ліквідація радянськими карально-репресивними органами Карпатського крайового проводу ОУН (1945–1954) / І. Марчук // Український націоналізм: історія та ідеї. Науковий збірник. Вип. I / [ред. Олег Баган]. – Дрогобич: Посвіт, 2009. – С. 50-60.
22. *Мірчук П.* Нарис історії ОУН. 1920–1939 роки / [авт.кол. Олександр Дарованець, Володимир Мороз, Володимир Муравський, Микола Посівнич]. Видання третє, доповнене. – Київ : Українська видавнича спілка, 2007.
23. *Онишко Л.* Роль жінки в українському національно-визвольному русі середини ХХ століття / Л. Онишко // Український визвольний рух / Центр досліджень визвольного руху, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Збірник 3: До 75-ліття Організації Українських Націоналістів. – Львів: Коло, 2004. – С. 30-38.
24. *Посівнич М.* Формування військової доктрини ОУН (1929–1939) / Микола Посівнич // Український визвольний рух / Центр досліджень визвольного руху, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Збірник 3. – Львів: «Коло», 2003. – С. 34-44.
25. *Содоль П.* Українська Повстанча армія 1943–1949. Довідник другий / Петро Содоль. – Нью-Йорк : [б.в.], 1995.
26. *Содоль П.* Українська Повстанча Армія. 1943–1949 : Довідник перший / Петро Содоль. – Нью-Йорк : [б.в.], 1994.
27. *Федун Петро-«Полтава».* Концепція Самостійної України. Том 1. Твори / [упоряд. і відп. ред. Михайло Романюк] ; НАН України. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича ; Галузевий державний архів Служби безпеки України. – Львів, 2008.
28. *Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України).* – Ф. 3838. – Оп. 1. – Спр. 14. – 76 арк.